

СЕНС ЖИТТЯ ВІДОМОГО ХІРУРГА М.В. СКЛІФОВСЬКОГО (до 120-ї річниці від дня смерті)

Огнєв Віктор Андрійович

д.мед.н., професор

М'якина Олександр Володимирович

к.мед.н., доцент

Харківський національний медичний університет

м. Харків. Україна

va.ohniev@knmu.edu.ua; ov.miakina@knmu.edu.ua

Вступ: Хірург, доктор медицини, особистість непересічного таланту, професор, Микола Скліфосовський належить до лідерів вітчизняної клінічної медицини останньої третини XIX століття, фундаторів порожнинної хірургії, антисептики й асептики і розвитку військово-польової хірургії.

Ще за життя він заслужив світову славу - почесний член Військово-медичної академії, Лондонського, Паризького, Празького, Будапештського та інших медичних товариств, рад лікарів, наукових закладів. Мабуть, немає такої галузі хірургії, в якій не виявився б його яскравий багатогранний талант.

Але є ще одна сторінка періоду життя видатного митця – життя в Яківцях, що на Полтавщині, де крім шани до медицини і мистецтва (живопис, музика), проявилася генетична людяна риса - відданість природному натхненню і любов до праці на землі.

Мета роботи: На підставі короткого життєпису видатного лікаря-хірурга, виокремити доцільність сенсу феномену його ментальності з переглядом світогляду до існування за інших умов, які позначились на людяності і неординарному стилі життя вченого.

Виклад основного матеріалу: Микола Васильович народився 25 березня 1836 року на хуторі поблизу міста Дубоссари, Тираспольського повіту Херсонської губернії. Він був дев'ятою дитиною у багатодітній (усього 12 дітей) родині небагатого дворянина Василя Павловича Скліфосовського, який служив діловодом карантинної контори і його дружини Ксенії Михайлівни Платоновой.

Середню освіту юнак здобув у 2-ій чоловічій Одеській гімназії, після закінчення якої вступив до Московського університету на медичний факультет, де обрав найцікавішу спеціальність - хірургію. Після його закінчення (з відзнакою), у 1859 році, повернувся до України, де кілька років працював земським лікарем, ординатором і згодом обійняв посаду керівника хірургічного відділення Одеської лікарні. У 1863 році Микола Васильович успішно захистив у Харкові докторською дисертацію за темою «Про кров'яну позаматкову пухлину», здобувши звання доктора медицини. Протягом 7 тижнів, у 1866 році, брав участь у австро-пруській війні, де отримав першу нагороду – Залізний хрест. Два роки (з 1866 до 1868) перебував у закордонному відрядженні, стажуючись у клініках Великої Британії, Франції, Німеччині. [1, с. 1-2].

У 1870 році М. Скліфосовський очолив кафедру хірургії медичного факультету Київського університету Св. Володимира, де працював недовго,

оскільки розпочалася франко-пруська війна (1870–1871). За кілька місяців повернувся, але цього разу вже до Петербурга. Вченого запросили викладати у Медико-хірургічній академії – єдиному навчальному закладі, де готували військових лікарів. [2, с. 85].

Після п'яти років викладацької діяльності Микола Васильович знову вирушає на театр бойових дій, беручи участь у балканській війні (1876). Під час російсько-турецької війни (1877–1878) генерал медицини проявив себе як надзвичайно здібний військово-польовий хірург, талановитий організатор військово-санітарної справи, де оперував поранених пліч-о-пліч з видатним співвітчизником – Миколою Івановичем Пироговим. [3, с. 3–4].

З особистого життя відомо, що М. Скліфосовський двічі був закоханий. Вперше він одружився у 1864 році: Єлизавета (1846–1870) була донькою колеги по роботі в міській лікарні Одеси – штатного ординатора Г. Моргена. Життєвий її шлях закінчився в Києві, де спочатку чоловік, а потім і дружина захворіли на тиф. Микола Васильович, якого вона доглядала під час хвороби, видужав, а 24-річна Єлизавета померла залишив трьох маленьких дітей: *Ольгу* (1865–1960) - мала чи не найтепліші стосунки з батьком; *Миколу* (1866–1909) - народився у Берліні; *Костянтина* (1869–1891), правник за освітою, помер від катарального запалення легень у Ялті.

Згодом Скліфосовський взяв шлюб з Софією Шільдер, яка народила ще шістьох дітей: *Володимира* (1874–1890) їхній первісток був непересічною людиною. Композитор П.І. Чайковський на втішання батьків, у 1893 р. написав «Елегію», перші такти якої карбовані на могильній плиті Володимира, встановленій у Яківцях; *Вадима* - помер малюком у віці 6 місяців, похований також на кладовищі в селі; *Марію* (1876–?), про її життя достовірної інформації мало; *Бориса* (1879–1887), який дожив до раннього шкільного віку; *Олександра* (1882–1905) - працював помічником управителя справами канцелярії Полтавського губернатора; *Тамару* (1888–1919), якій мати подарувала дачу на Дальніх Павленках (тепер – с. Тарновщина) під Полтавою. У 1909 році, за участі Тамари були прокладені алеї в Шведському лісі і зроблені нові насадження (відомі як «Тамарин гай») [4, с. 87].

Надзвичайно напружена робота, яку проводив Микола Васильович, вимагала певної розрядки і професор шукає втіху. Йому подобається середня смуга України, де на Полтавщині й оселяється.

Є на околиці Полтави у селищі Дальні Яківці унікальна місцина. Її природну красу складно передати словами. Уявіть компактне поселення на горі, яка круто обривається у бік звивистого, порослого сосною річища Ворскли. Ця зелена стрічка тягнеться на кілометри. Якщо стати над кручею, то розкидані внизу поміж дерев будиночки видаються іграшковими кубиками. А повітря таке, що в голові паморочиться. За виняткову красу і доглянутість цей куточок називали полтавською Швейцарією. У цьому чудовому місці, тридцять років поспіль щоліта, з родиною, оселявся й працював вчений де знаходив бажаний спокій від нав'язливої втоми, недоспаних ночей, безкінечних людських страждань.

Маєток – «Відрада», площею понад 600 десятин землі, належав дружині Софії. Садиба стояла на високому березі Ворскли, до якої було версти дві. Щодня, у будь-яку погоду, професор їздив на бігунках до річки купатися.

Біля будинку Микола Васильович власноруч посадив фруктовий сад, доглядав за ним. Тут росли яблуні, груші, абрикоси, персики, грецькі горіхи і шовковиця. Він любив робити досліди з плодами – успішно схрещував різні сорти фруктів. Частиною господарства був промисловий сад з численними насадженнями, плантація тутових дерев. По косогорах і ярах висаджували дуби, березу, сосну, акацію та шовковицю. Крім цього його знали, як одного із перших хмелярів. Особливою заслугою лікаря було поширення виноградарства на півночі України: в маєтку вирощували сорти винограду Маделяйне, Ізабелла, Шасла та інші (на той час на Полтавщині не займались цією теплолюбною рослиною). Мав пасіку на 15 вуликів. Серйозно й успішно присвячував себе селекції. Його господарство було на ту пору високорозвиненим: утримував та вирощував арденських і датських коней, велику рогату худобу – симентальської породи, свиней породи йоркшир, курей високих порід – палеві кохинхини, гудани, лагшани.

Тяжка хвороба в останні роки життя повертає Миколу Васильовича до Батьківщини, він остаточно переїздить до маєтку. Здоров'я вже не дозволяє надалі повною мірою займатися професіональною медичною справою і відпочинок на природі він поєднує з працею лікаря: оглядає і лікує безкоштовно хворих селян, приймає пологи, робить складні операції у звичайній земській лікарні, веде просвітницьку роботу.

Вчений чимало корисного робить для полтавців і міста: бере участь у засіданнях губернського земства, стає почесним мировим суддею Полтавського повіту, губернським гласним, і навіть, членом Полтавського товариства сільського господарства. Товариство лікарів Полтавщини у 1884 році обирає хірурга почесним його членом. Микола Васильович також займається і благодійницькою діяльністю: будує власним коштом школу для сільських дітей, розраховану на навчання 40–45 учнів.

Не стало М.В. Скліфосовського 30 листопада 1904 року. Він раптово помирає у віці шістдесяти восьми років у своїй садибі - кілька апоплексичних ударів перервали діяльність славетного майстра скальпелю. Місцем поховання було обрано територію, де в 1709 році точилася Полтавська битва, біля цвинтаря. У XX столітті його знесли, але залишили могилу хірурга і його сина Володимира. Згодом встановили і мармуровий обеліск. На зведеній не так давно червоній цегляній стіні – одна з цитат професора: «Народ, який уміє шанувати своїх великих предків, має право спокійно дивитися в майбутнє». Як докір нам усім...

За місцем поховання вченого за радянських часів ніхто не доглядав. Під час міжнародного форуму хірургів у 60-тих роках, біля могили закладено парк. У 1975 році, поруч з обеліском, встановлено гранітну мармурову плиту із зображенням емблеми медицини – «змія і чаша» та викарбували вислів відомого голландського лікаря XVII ст. Н. Тюльпа: «Світяти іншим – згоряю сам». Ці слова були життєвим кредо хірурга!

25 травня 1979 року перед головним корпусом Полтавської обласної клінічної лікарні імені М.В. Скліфосовського, було урочисто відкрито пам'ятник.

Висновки: Життя феноменальної, різносторонньої людини - Миколи Васильовича Скліфосовського, було сповнене справжніх подвигів і відкриттів. Місія на українській землі стала його глибоким сенсом і проявом людяності. Мистець з відкритими і добрими почуттями з'явився взірцевою постаттю для прийдешніх поколінь, який власноруч збудував всебічні зв'язки і протипоставив їх сьогоденним надхмарним поглядам. Жива пам'ять вдячного українського народу про цю щирю і трудолюбиву людину з великої літери, перед яким і досі вклоняється весь цивілізований світ й чий прах навіки залишається на пагорбі околиці Полтави, свідчить про їх глибоку повагу до вченого.

Список використаної літератури:

1. Ждан В.М., Лігоненко О.В., Чорна І.О., Костенко В.О. Видатний вітчизняний хірург М.В. Скліфосовський / В. Ждан, О. Лігоненко, І. Чорна, В. Костенко. Полтава: УМСА, 2006. URL : <https://surgery.pl.ua/m-f-sklifosovsky/> URL: [https://nlu.org.ua/storage/images/NBV/Kalendar\(2016\).pdf](https://nlu.org.ua/storage/images/NBV/Kalendar(2016).pdf).

2. Рихтик А. Усе життя – служіння справі. До 180-річчя від дня народження М. Скліфосовського (1836–1904) // Дати і події, 2016, перше півріччя: календ. знамен. дат № 1 (7) / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2015. С. 84–88.

3. Ждан В.М., Лігоненко О.В., і інш. М.В. Скліфосовський – видатний військово-польовий хірург / В. Ждан та ін. Полтава: УМСА, 2007. URL: <https://surgery.pl.ua/m-f-sklifosovsky/#1680184738690-0dfa21ef-6ab6>.

4. Булава Леонід. Родина лікаря Миколи Скліфосовського. URL: <https://blog.poltava.to/bulava/18306/>.